

KRIVIČNA DJELA PROTIV BRAKA, PORODICE I MLADEŽI U SUDSKOJ PRAKSI OPŠTINSKOG I KANTONALNOG SUDA U TUZLI

Sažetak

Krivična djela protiv braka, porodice i mladeži, a naročito krivično djelo Nasilje u porodici kao najčešći pojavni oblik, velikom brzinom postaju dio svakodnevnice u regionu, u Bosni i Hercegovini, pa tako i u Tuzlanskom kantonu kao najmnogoljudnijem u Federaciji BiH. Iz pravosnažnih sudskih odluka Opštinskog suda i Kantonalnog suda u Tuzli proizilazi da oštećeni krivičnim djelima protiv braka, porodice i mladeži propisanim u Glavi XX Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine nisu adekvatno krivičnopravno zaštićeni, iako su ova protivpravna ponašanja nizom zakona i ratifikovanih konvencija posebno tretirana. Usljed naprijed navedenog, autor je pronašao motiv za provođenje istraživanja koje je obrađeno u ovom radu. Ciljevi predmetnog istraživanja su: dobijanje detaljnih podataka o aktuelnoj kaznenoj politici prethodno pomenutih sudova pri primjeni trenutno važećih krivičnopravnih normi; davanje prijedloga za dogradnju postojećeg sistema zaštite, a kojim dogradnjama će se postići svrsishodnija primjena postojećih zakonskih rješenja, te time generalna i specijalna prevencija. Analizirani su podaci koji se odnose na broj lica procesuiranih u postupcima u periodu 2016. – 2020. godine, vrste sudskih odluka, podaci o sankcijama koje su ovi sudovi izricali. Takođe, obrađeni su i podaci koji se odnose na starosnu i polnu strukturu, ali i na druge lične osobine procesuiranih lica, te podaci o polnoj strukturi oštećenih lica. Rezultati istraživanja pokazali su da opservirani sudovi češće pribjegavaju izricanju mjere upozorenja u vidu uslovne osude, nego novčanim kaznama ili kaznama zatvora, a što u konačnici dovodi do velikog broja povratnika u vršenju ovih krivičnih djela, što ukazuje da se ne ostvaruje efekat generalne i specijalne prevencije. Autor je u radu dao više prijedloga za dogradnju postojećih sistema zaštite oštećenih, smatrajući da je postojeći zakonski okvir adekvatan prirodi i pojavnim oblicima ovih krivičnih djela, ali da postojeći sistem zaštite ne omogućuje adekvatnu i svrsishodnu primjenu zakonskih rješenja.

Ključne riječi: krivična djela, brak, porodica, mladež, zaštita, sudska praksa

¹ Master prava, stručni saradnik u Opštinskom sudu u Tuzli, doktorant Pravnog fakulteta Univerziteta u Tuzli
e-mail: Ekatarina.Davidović@pravosudje.ba.

1. Uvod

U nacionalnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine, kao i zakonodavstvu njenih entiteta institucije braka i porodice zaštićene su Ustavom², nizom zakona³, kao i nizom međunarodnih konvencija koje je naša država ratifikovala.⁴ Međutim, i pored svih zakonom i konvencijama propisanih inkriminacija i mjera zaštite, ipak dosadašnja praksa⁵ je pokazala da je krivičnopravna zaštita oštećenih predmetnim krivičnim djelima na nezadovoljavajućem nivou, a što je upravo i osnovni motiv za obradu krivičnih djela iz Glave XX Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine.

² Ustav BiH u članu 2. propisuje katalog ljudskih prava i sloboda pa tako sva lica na teritoriji BiH imaju pravo, između ostalog, na privatni i porodični život, dom i prepisku, pravo na brak i zasnivanje porodice; Uživanje prava i sloboda, osigurano je svim licima u Bosni i Hercegovini bez diskriminacije po bilo kojem osnovu kao što je pol, rasa, boja, jezik, vjera, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost sa nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status. Dostupno na <https://www.paragraf.ba/propisi/bih/ustav-bosne-i-hercegovine.html>

³ Ponašanja kojima se povrijeđuju predmetne zaštićene vrijednosti propisana su u Glavi XX Krivičnog zakona Federacije BiH – u daljem tekstu KZ, „Službene novine Federacije BiH“, br. 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017, i Krivičnog zakona Brčko distrikta, „Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“, br. 19/2020 i Glavi XVI Krivičnog zakona Republike Srpske, „Službeni glasnik RS“, br. 64/2017, 104/2018 - odluka US, 15/2021 i 89/2021; Zakon o krivičnom postupku FBiH, „Službene novine Federacije BiH“, br. 35/2003, 56/2003 - ispravka, 78/2004, 28/2005, 55/2006, 27/2007, 53/2007, 9/2009, 12/2010, 8/2013, 59/2014 i 74/2020 u članu 228. propisuje obavezu zdravstvenih radnika, nastavnika, vaspitača, roditelja, staratelja, usvojitelja i drugih osoba koje su ovlaštene ili dužne da pružaju zaštitu i pomoć maloljetnim osobama, da vrše nadzor, odgajanje i vaspitanje maloljetnika, a koji saznaju ili o cijene da postoji sumnja da je maloljetna osoba žrtva seksualnog, fizičkog ili nekog drugog zlostavljanja, dužni su o toj sumnji odmah obavijestiti ovlaštenu službenu osobu ili tužitelja. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici – u daljem tekstu ZZNP, „Službene novine FBiH“, br. 20/2013 i 75/2021 kojim su regulisani zaštita od nasilja u porodici, pojam porodice i nasilje u porodici, vrsta i svrha zaštitnih mjera za osobe koje su počinile radnje nasilja u porodici, način i postupak izricanja zaštitnih mjera, zaštita žrtve od nasilja u porodici, međusobna povezanost svih subjekata koji su u funkciji zaštite od nasilja u porodici i druga pitanja od značaja za zaštitu od nasilja u porodici; Porodični zakon FBiH – u daljem tekstu PZ, „Službene novine Federacije BiH“ broj 35/05 kao blanketni propis za ova krivična djela.

⁴ Konvencija Savjeta Evrope o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i porodičnog nasilja (Istanbulska konvencija), Konvencija UN-a o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, Konvencija UN-a o pravima djeteta, Konvencija Savjeta Evrope o ostvarivanju dječijih prava, Konvencija Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualne eksploatacije i seksualnog zlostavljanja.

⁵ Tako se u istraživanju sprovedenom od strane Misije OSCE-a došlo do podataka da sudovi često izriču kazne ispod zakonom propisanog minimuma kazne; Najučestalije je izricana uslovna osuda; Primjetan je veliki broj postupaka okončan u formi skraćenog postupka. Dostupno na <https://www.osce.org/files/f/documents/e/b/106971.pdf> (05.01.2023. godine). Dalje, istraživanjem sprovedenim na području Tuzlanskog kantona za krivično djelo Nasilje u porodici došlo se do podataka da je uslovna osuda najčešće izricana krivičnopravna sankcija, dok se analizom raspona kazni u izrečenoj uslovnoj osudi može zaključiti da su dominantne najniže kazne zatvora sa najnižim rokom provjeravanja (vid. M. Tulumović, *Krivično djelo nasilja u porodici u praksi Općinskih sudova Tuzlanskog kantona*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Tuzli, GODINA IV, BROJ 1, 2018., 47).

1.1. Problem istraživanja

Ovaj rad će se baviti problemom zastupljenosti krivičnih djela protiv braka, porodice i mladeži na području Grada Tuzla koje je u nadležnosti Opštinskog i Kantonalnog suda u Tuzli. Posljedice ovih krivičnih djela su dalekosežne i samim tim ista predstavljaju problem za cjelokupnu društvenu zajednicu. Krivično djelo Nasilje u porodici najzastupljenije je djelo iz ove Glave KZ. Kroz mas – medije svakodnevno smo svjedoci različitih oblika nasilja u porodici, gdje se najčešće kao žrtve pojavljuju žene, kojima njihovi sadašnji ili bivši partneri nanose teže povrede fizičkog ili psihičkog karaktera, kao i povrede sa smrtnim posljedicama.

Nasilje u porodici kao fenomen generalno predstavlja jedan od najrasprostranjenijih oblika kršenja osnovnih ljudskih prava, koji nikako ne treba minimizirati niti relativizirati. Dakle, ovo je ne samo aktuelan, već i alarmantan problem koji traži ublažavanje i rješenje. Vodeći računa o značaju braka⁶, porodice⁷ i mladeži⁸ za svako društvo, ali i o značaju i posljedicama ovih krivičnih djela koje su dalekosežne i samim tim predstavljaju problem za cjelokupnu društvenu zajednicu, upravo je autor ovog rada navedeno i prepoznao kao problem, te se kroz rad bavi istraživanjem navedenih krivičnih djela sa terijskoprogovnog i normativnog aspekta, u specifičnom temporalnom i prostornom kontekstu, ali i davanjem konkretnih prijedloga i rješenja ne samo za sankcionisanje učinilaca predmetnih krivičnih djela, nego i za prevenciju istih kroz učešće svih značajnijih društvenih subjekata.

1.2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja ovog rada jesu karakteristike procesuiranja predmetnih krivičnih djela pred nadležnim sudom s posebnim osvrtom na broj lica koja su procesuirana u obrađivanom periodu, vrsti sudskih odluka koje su donesene u provedenim postupcima, vrstama izricanih krivičnih sankcija, ali i druga pitanja koja se tiču ličnih osobina procesuiranih i oštećenih lica.

U okviru predmeta istraživanja daće se odgovor na slijedeća pitanja:

- Ko je najčešće izvršilac predmetnih krivičnih djela?
- U kojoj mjeri kaznena politika sudova u pogledu krivičnih djela protiv braka i porodice ima preventivan uticaj na društvo i na prevaspitanje izvršioca predmetnih krivičnih djela?

⁶ Brak je zakonom uređena zajednica života žene i muškarca (član 6. PZ).

⁷ Porodica je životna zajednica roditelja i djece i drugih krvnih srodnika, srodnika po tazbini, usvojlaca i usvojenika i osoba iz vanbračne zajednice ako žive u zajedničkom domaćinstvu (član 2. PZ).

⁸ Dijete je osoba koja nije navršila četrnaest godina života, dok je maloljetnik osoba koja nije navršila osamnaest godina života (član 2. KZ).

- Šta treba učiniti da se poboljšaju nacionalno zakonodavstvo i praksa u slučajevima porodičnog nasilja kada su u pitanju sankcije?

Vremenski (temporalni) okvir istraživanja obuhvata petogodišnji vremenski period 2016. – 2020. godine. Prostorni okvir predmeta istraživanja obuhvata Grad Tuzlu i Opštinu Čelić, odnosno krivična djela koja su procesuirana pred Opštinskim i Kantonalnim sudom u Tuzli. Odluke Kantonalnog suda u Tuzli su istraživane sa dva aspekta ovog suda i to: kao apelacionog suda i kao prvostepenog suda za krivično djelo iz člana 222. stav 6. KZ, s tim što su odluke po žalbi prostorno ograničene na odluke Opštinskog suda u Tuzli, odnosno preispitivanje odluka donesenih za krivična djela počinjena na području Grada Tuzla i Opštine Čelić.

1.3. Ciljevi istraživanja

Glavni cilj ovog naučno istraživačkog rada jeste dobijanje jasne slike o trendovima i izazovima u primjeni zakonodavnog okvira u pogledu krivičnih djela kojima je zaštitni objekt brak, porodica i mladež, sa posebnim fokusom na krivično djelo Nasilje u porodici, kao najzastupljenijem krivičnom djelu u istraživanom periodu. Fokusiranje rada na Nasilje u porodici posljedica je činjenice da je u Bosni i Hercegovini izražena rodna nejednakost, te su žene u nepovoljnijem položaju u svim oblastima društvenog života, uključujući i privatne odnose.

Za potpuno ostvarenje postavljenog glavnog cilja rada, realizovani su dodatni operativni ciljevi istraživanja, a oni su:

- Odrediti pojam i vrste krivičnih djela koja spadaju u krivična djela protiv braka, porodice i mladeži;
- Utvrditi cilj, odnosno svrhu inkriminacije predmetnih krivičnih djela u kontekstu zaštite prava čovjeka iz Kataloga ljudskih prava prema Ustavu BiH;
- Utvrditi ko su najčešće izvršioци predmetnih krivičnih djela;
- Provesti empirijsko istraživanje i analizu sudske prakse u oblasti ovih krivičnih djela pred sudovima koji pokrivaju najnaseljenije područje u FBiH i izvršiti analizu dobijenih rezultata u cilju utvrđivanja karakteristika procesuiranja predmetnih krivičnih djela i ishoda istih, a sve u svrhu pronalaženja najboljih zakonskih rješenja u tom području;
- Davanje preporuka, odnosno prijedloga *de lege ferenda*.

1.4. Hipoteze

Polazeći od problema, predmeta i cilja istraživanja, kao osnovna hipoteza određena je: Presude koje su bile predmet istraživanja ukazuju da postupajući sudovi imaju relativno blagu kaznenu politiku prema učiniocima predmetnih krivičnih djela (H0).

Na osnovu određivanja ciljeva i postavljanja osnovne istraživačke hipoteze

moguće je izvesti sljedeće razrađujuće hipoteze:

- Neadekvatna kaznena politika sudova dovodi do gubitka povjerenja građana u pravosuđe čime veliki broj ovih krivičnih djela ostaje u sferi “tamne brojke kriminaliteta” (H1),
- Lica muškog pola su češće izvršioци ovih krivičnih djela (H2),
- Lica ženskog pola su češće oštećena ovim krivičnim djelima (H3).

1.5. Metodologija rada

U ovom radu korišteno je više naučnih metoda koje su doprinijele da se provjere i potvrde glavna i pomoćne hipoteze i tako ostvare postavljeni ciljevi istraživanja.

Najprije primjenjena je normativna metoda koja je omogućila istraživanje opštih pravnih normi kojima je uređena inkriminacija krivičnih dijela protiv braka, porodice i mladeži.

Za lakše razmatranje i analizu pravnih normi koje su nastale primjenom normativnog metoda korištena je analitička metoda, te je na taj način autoru omogućena primjena ostalih metoda koje su korištene u ovom radu, a sve sa svrhom ostvarenja postavljenih ciljeva u radu.

Tačno značenje istraživanih i analiziranih pravnih normi, odnosno pravilno tumačenje onih normi koje su primjenjive na predmetna krivična djela utvrđivalo se primjenom dogmatske metode.

Za potrebe empirijskog istraživanja prikupljeni su podaci metodom analize sadržaja – presuda pribavljenih od nadležnih sudova.

Metodom deskripcije obrađen je pojam krivičnih dijela koja su predmet istraživanja u ovom radu.

Metoda dokazivanja i opovrgavanja korištena je radi potvrđivanja ili opovrgavanja tvrdnje u postavljenim hipotezama.

Statistička metoda je korištena prilikom izračuna podataka dobijenih iz sadržaja presuda pribavljenih kod sudova čiji su predmeti bili predmet opservacije, a što je u nastavku rada prikazano kroz grafikone.

2. Pregled literature i dosadašnjih istraživanja

Najčešći predmet dosadašnjih istraživanja bilo je krivično djelo iz člana 222. KZ - Nasilje u porodici. Misija OSCE u BiH je izradila Analizu i preporuke o krivičnopravnim sankcijama u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini. Predmet analize je bilo 289 pravosnažno riješenih predmeta Nasilje u porodici, iz perioda 2004. - 2010. godine.⁹ 223 predmeta (77,2%) okončano je

⁹ Krivična odgovornost i sankcionisanje počilaca nasilja u porodici, Analiza i preporuke o krivičnopravnim sankcijama u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini, OSCE-ova Misija u BiH, 2011. godine, dostupno na <https://www.osce.org/files/f/documents/e/b/106971.pdf> (05.01.2023.).

KRIVIČNA DJELA PROTIV BRAKA, PORODICE I MLADEŽI U SUDSKOJ PRAKSI OPŠTINSKOG I KANTONALNOG SUDA U TUZLI

izricanjem uslovne osude¹⁰; Kazne zatvora izrečene su u samo 8,3% od ukupnog broja predmeta (ili 24 predmeta)¹¹, dok je novčana kazna izrečena u 13,5% predmeta (ili 39 predmeta)¹². U jednom predmetu je izrečena uslovna osuda i novčana kazna zatvora kumulativno, dok u dva predmeta je izrečena sudska opomena, i to čini 1% predmeta od ukupnog broja analiziranih.¹³

Važno je navesti podatak da je 45,67% predmeta od ukupnog broja završeno izricanjem krivičnopravne sankcije u skraćenom postupku izdavanja kaznenog naloga, dok je sporazum o priznanju krivice zaključen u 13,15% predmeta.¹⁴

Sljedeće istraživanje koje treba pomenuti je istraživanje koje je provedeno u periodu od početka januara do kraja decembra 2019. godine. Fondacija „Udružene žene“ Banja Luka je u saradnji sa organizacijama civilnog društva koje se bave zaštitom ženskih ljudskih prava¹⁵, u okviru projekta „Unapređenje sprečavanja i suzbijanja rodno zasnovanog nasilja u Bosni i Hercegovini“ provela je praćenje krivičnih i prekršajnih postupaka za djela rodno zasnovanog nasilja.¹⁶ Istraživanje je provedeno pred osnovnim sudovima u Republici Srpskoj¹⁷ i pred sudovima u Federaciji Bosne i Hercegovine.¹⁸

Tokom istraživanog perioda pribavljeno je 197 presuda za krivično djelo rodno

¹⁰ Kada se govori o uslovnim osudama treba reći da je većina kazni zatvora utvrđenih uslovnim osudama niska, odnosno u 88,8% od 223 predmeta sud je utvrdio kaznu zatvora u trajanju od jednog mjeseca do šest mjeseci. U velikoj većini predmeta određeno je vrijeme provjeravanja od jedne godine, odnosno najkraće moguće vrijeme provjeravanja. U malom broju predmeta izrečene su uslovne osude sa vremenom provjeravanja u trajanju od 18 mjeseci, dvije godine ili duže, a najduže vrijeme provjeravanja bilo je četiri godine.

¹¹ Provedeno istraživanje pokazalo je da je većina kazni zatvora bila u kraćem trajanju: 70,8% (u 17 predmeta) izrečenih kazni zatvora bilo je u trajanju od jednog do šest mjeseci, dok je 25% njih (u 6 predmeta) bilo u trajanju od šest do 12 mjeseci. Jedan se predmet značajno razlikovao sa izrečenom kaznom dugotrajnog zatvora u trajanju od 21 godine, što je najduža kazna izrečena za krivično djelo Nasilje u porodici prema podacima kojima Misija OSCE-a raspolaže.

¹² Novčane kazne izrečene su u 13,5% od ukupnog broja predmeta. Novčane kazne izricane su u rasponu od 200,00 do 4.500,00 KM, ali je većina novčanih kazni (u nešto preko 68% ili 27 predmeta) bila manja od 1.000,00 KM.

¹³*Ibid.*, 52.

¹⁴ Većina sporazuma predviđala je uslovnu osudu (78,95%). Za razliku od toga, samo je u 10,53% ovih predmeta predviđena kazna zatvora, a u 10,53% predmeta novčana kazna.

¹⁵ To su: Fondacija „Lara“ iz Bijeljine, Udruženje građana „Budućnost“ iz Modriče i Udruženje žena „Most“ iz Višegrada.

¹⁶ A. Petrić/Dž. Radončić, Zaštita žena od nasilja u pravosudnom sistemu Bosne i Hercegovine, Analiza praćenja krivičnih i prekršajnih postupaka u oblasti zaštite od rodno zasnovanog nasilja u Bosni i Hercegovini, 12. Dostupno na <https://cenppz.org.ba/wp-content/uploads/2020/12/Analiticki-izvjestaj.pdf>

¹⁷ Sudovi u Republici Srpskoj čiji su predmeti bili predmet opservacije su: Osnovni sudovi u Banjaluci, Prijedoru, Doboju, Višegradu, Foči, Trebinju, Sokocu i Bijeljini, 2 odjeljenja osnovnih sudova – Prekršajno odjeljenje Osnovnog suda Banja Luka u Laktašima i Odjeljenje Osnovnog suda Sokolac u Istočnom Sarajevu, ali i Osnovni sud u Brčko distriktu BiH.

¹⁸ Sudovi u Federaciji BiH čiji su predmeti bili predmet opservacije su: Kantonalni sud u Bihacu, Livnu, Sarajevu, Zenici, te Opštinski sud u Bihacu, Bugojnu, Kaknju, Livnu, Sarajevu i Zenici.

zasnovanog nasilja, odnosno rješenja u prekršajnim postupcima za nasilje u porodici. Od toga 118 postupaka vođeno je zbog krivičnog djela *Nasilje u porodici*¹⁹. U 53 postupka (65%) je izrečena uslovna osuda²⁰, dok su sudovi izrekli kazne zatvora u svega 15 krivičnih postupaka (18% od ukupnog broja okončanih postupaka).²¹ Dalje, 40 postupaka vođeno je za krivično djelo *Izbjegavanje davanja izdržavanja*, od toga 23 predmeta su okončana presudom.²²

U Federaciji Bosne i Hercegovine je analizirano 156 krivičnih predmeta rodno zasnovanog nasilja u kojima se kao oštećena lica pojavljuju samo žene ili žene i djeca. 110 predmeta se odnosilo na krivična djela protiv braka, porodice i mladeži, a unutar te kategorije, ima najviše slučajeva nasilja u porodici, čak 102 slučaja. U odnosu na ukupan broj praćenih predmeta nasilja u porodici koji su okončani sa osuđujućom presudom, u 79% slučajeva izrečena je uslovna osuda. S tim u vezi, u preko 34% slučajeva je vođen postupak za izdavanje kaznenog naloga, po skraćenom postupku, uz izricanje uslovne osude.²³

3. Krivična djela protiv braka, porodice i mladeži – teorijsko pravni osvrt

Brak i porodica spadaju u red najvažnijih društvenih vrijednosti, pa od društvenih odnosa koji se odvijaju u braku i porodici zavisi kako će se odvijati društveni odnosi u široj društvenoj zajednici.²⁴ Za učvršćivanje braka i porodice od odlučujuće su važnosti nepisane norme koje društvo izgrađuje saglasno svojim potrebama i koje vrše opšti vaspitni uticaj na članove porodice da u svojim postupcima ne pređu granice onoga što je društveno dozvoljeno, bez obzira da li je to i pravno zabranjeno.²⁵ Krivičnopravna zaštita je krajnje sredstvo koje se upotrebljava u slučaju kada u zaštiti braka, porodice i mladeži zakažu moralne i društvene sankcije, pa je stoga neophodno krivičnopravne odredbe promatrati u relaciji sa odredbama drugih pravnih disciplina koja štite ova dobra.

Prema sistematizaciji KZ krivična djela protiv braka, porodice i mladeži svrstana su u Glavu XX navedenog Zakona. Predmet ove Glave je krivičnopravna zaštita braka, porodice i mladeži i sadrži ukupno jedanaest krivičnih djela, koja se s obzirom na objekat zaštite mogu dalje podijeliti u tri grupe. Tako KZ reguliše posebno *krivična djela protiv braka* u koja svrstavamo krivična djela Dvobračnost

¹⁹ Presudom su okončana 82 postupka.

²⁰ Sudovi su uslovne osude najčešće izricali na kaznu zatvora od 3 do 8 mjeseci, sa rokom provjere od 1 do 2 godine, a u izuzetnim slučajevima i 3 godine.

²¹ Kazne zatvora izricane su u rasponu od 30 dana do 2 godine.

²² Od 23 predmeta, izrečena je jedna kazna zatvora u trajanju od 30 dana, dvije novčane kazne u iznosu od 300,00 KM i 1.000,00 KM, dok je u preostalim dvadeset predmeta sud izrekao uslovne osude najčešće na 3 mjeseca zatvora, sa rokom provjere od šest mjeseci do dvije godine.

²³ *Ibid.*, 111.

²⁴ Z. Tomić, *Krivično pravo II – Posebni dio*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2007, 129.

²⁵ N. Srzentić/A. Stajić, *Krivično pravo opšti i posebni deo*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo 1970, 365.

KRIVIČNA DJELA PROTIV BRAKA, PORODICE I MLADEŽI U SUDSKOJ PRAKSI OPŠTINSKOG I KANTONALNOG SUDA U TUZLI

(član 214.) i Omogućavanje sklapanja nedozvoljenog braka (član 215.).

Dalje, u *krivična djela protiv porodice* svrstavamo krivična djela: Promjena porodičnog stanja (član 218.), Povreda porodičnih obaveza (član 221.), Nasilje u porodici (član 222.) i Izbjegavanje izdržavanja (član 223.). U posljednju grupu svrstavamo krivična djela gdje je zaštitini objekat *mladež* i to: Izvanbračna zajednica sa mlađim maloljetnikom (član 216.), Oduzimanje djeteta ili maloljetnika (član 217.), Zapuštanje ili zlostavljanje djeteta ili maloljetnika (član 219.), Napuštanje djeteta (član 220.), te Sprečavanje i neizvršavanje mjera za zaštitu maloljetnika (član 224.).

U nastavku rada biće dat kratak teorijski osvrt na pojedina krivična djela iz Glave XX KZ, uz napomenu da se autor u ovom radu nije bavio krivičnim djelima iz člana 214. KZ (Dvobračnost), člana 215. KZ (Omogućavanje sklapanja nedozvoljenog braka), člana 218. KZ (Promjena porodičnog stanja), člana 220. KZ (Napuštanje djeteta) i člana 224. KZ (Sprečavanje i neizvršavanje mjera za zaštitu maloljetnika), obzirom da u periodu koji je bio predmet istraživanja, nije bilo pokrenutih postupaka po ovim pravnim osnovama pred sudovima koji su obuhvaćeni istraživanjem.

Kod krivičnog djela *Povreda porodičnih obaveza* specifično je da ovo krivično djelo može izvršiti samo ono lice koje zanemaruje zakonom određene porodične obaveze (prije svega obaveze određene PZ), a to su npr. roditelji u odnosu prema djeci, djeca u odnosu prema roditeljima, supružnici jedan prema drugome, braća, sestre, itd.²⁶ Krivično djelo *Nasilje u porodici*²⁷ često je predmet zasebnog proučavanja²⁸ s obzirom da se smatra da je nasilje u porodici kompleksno devijantno ponašanje, zbog čega je tema proučavanja stručnjaka iz različitih oblasti (sociologije,

²⁶ Z. Stojanović/O. Perić, *Krivično pravo posebni deo*, XII Izmenjeno izdanje, Pravna knjiga, Beograd, 2007, 118.

²⁷ Istraživanju nasilja u partnerskim vezama prvi put je data pažnja sredinom 70-ih godina prošlog vijeka, gdje su neki autori žrtve najčešće opisivali kao „*battered women*“, a muškarce koji su učinili nasilje, kao „*batterers*“. Istraživanja koja su sprovedena su vremenom dokazala da se partnersko nasilje ne dešava samo u bračnim zajednicama nego i između partnera koji su u vanbračnim zajednicama, te između partnera homoseksualne orijentacije. Prva istraživanja su ukazivala na to da su patrijarhalni bračni odnosi jedan od glavnih čimbenika rizika za pojavu nasilja u partnerskim vezama. Kasnija istraživanja evidentirala su i zlostavljanje u adolescentskim vezama. Do iznenađujućih rezultata u istraživanju polnog nasilja u partnerskim vezama došlo se u posljednjih 20 godina, obzirom da se smatralo da su izvršioi teških obilka polnog zlostavljanja kao što je silovanje, lica nepoznata žrtvi (vid. K. Sesar, A. Dodaj. *Čimbenici rizika za nasilje u partnerskim vezama*. Soc. psihijat. Vol. 42 (2014) Br. 3, 162.).

²⁸ O nasilju u porodici više u M. Dragičević Prtenjača, *Dihotomija pristupa u rješavanju nasilja u obitelji putem prekršajne i kaznenopravne regulative*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 24, broj 1/2017., S. Mušić, *Nasilje u porodici kroz pravni okvir u Bosni i Hercegovini*, Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru br. XXVI, 2018. i M. Roje Đapić, G. Buljan Flander, *Prevenција emocionalnog zlostavljanja djece visokokonfliktnim razvodima roditelja: Analiza stanja u Hrvatskoj*, Kriminologija i socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju, Vol 27, No 2, 2019.

psihologije, kriminologije, prava i drugih naučnih disciplina).²⁹ Nasilje u porodici nema lako mjerljive uzroke nastanka, niti možemo reći da je svojstveno određenom društvenom sloju, polu ili stepenu obrazovanja. Pored fizičkog, seksualnog, ekonomskog i psihičkog nasilja među partnerima, isto podrazumijeva nasilje nad djecom, starijim i nemoćnim licima, te licima s posebnim potrebama.³⁰

Kod krivičnog djela *Izbjegavanje izdržavanja*³¹, primjena krivičnopravne zaštite je supsidijarna³² i ogleda se u tome da krivično pravo ne treba da preuzima zadatke koji se mogu ostvariti lakšim mjerama prisile ili bez nje.³³ Pitanje koje se opravdano može postaviti vezano za ovo krivično djelo jeste šta ukoliko izvršna isprava iz koje proizilazi obaveza izdržavanja nije podobna za izvršenje? Stav je sudske prakse da u tom slučaju nema krivičnog djela.³⁴ Obzirom da je u pitanju trajno krivično djelo (jedno krivično djelo) ukoliko je izvršilac osuđen zbog neplaćanja u odnosu na iste osobe, za periode koje se konsekutivno nastavljaaju jedno na drugo i čine vremenski kontinuitet, izvršilac ne može biti ponovno procesuiran, jer bi se prekršilo načelo *ne bis in idem*, u novom postupku, po novoj optužnici bi se radilo o presuđenoj stvari.³⁵

Kada je u pitanju krivično djelo *Izvanbračna zajednica sa mlađim maloljetnikom*³⁶, za postojanje vanbračne zajednice u smislu ovog krivičnog djela potrebno je utvrditi zajedničko stanovanje, zajedničko privređivanje i zajedničko trošenje materijalnih sredstava i dobara. Vanbračna zajednica u smislu pomenutog krivičnog djela prestaje raskidom vanbračne zajednice, stupanjem u

²⁹ M. Tulumović, 47, 48.

³⁰ Nasilje u obitelji Polic. sigur. (Zagreb), godina 25. (2016), broj 4, 468. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/file/258877> (12.01.2023.).

³¹ Ovo krivično djelo inkriminisano je još 1951. godine u Krivičnom zakoniku FNRJ u članu 197. pod nazivom „Neplaćanje alimentacije“ (vid. D. Pajić, R. Demirović, *Krivičnopravna zaštita prava na izdržavanje u zakonodavstvu i sudskoj praksi u Federaciji Bosne i Hercegovine*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Tuzli, godina II, broj 2, 2016.)

³² Izdržavanje predstavlja institut civilnog prava i njegova realizacija se vrši u parničnom postupku (vid. E. Ćorović, *Krivično delo nedavanje izdržavanja - teorijski i praktični aspekti*, Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad, vol. 42, br. 3, 2008, 364.

³³ F. Bačić, *Kazneno pravo, Opći dio*, Peto prerađeno i prošireno izdanje, Informator, Zagreb, 1998, 7.

³⁴ E. Ćorović, 371.

³⁵ B. Moslavac, *Prekid kontinuiteta radnje trajnog kaznenog djela povrede dužnosti uzdržavanja*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 58, 3/2021, 774.

³⁶ Postoje teoretičari koji smatraju da ovo krivično djelo treba svrstati u grupu krivičnih djela protiv braka, jer se njima prvenstveno štiti brak, dok su drugi stava da ovo krivično djelo pripada grupi krivičnih djela protiv mladeži (vid. Lj. Lazarević, *Krivično pravo Posebni dio*, Drugo izmenjeno izdanje, Savremena administracija, Beograd 1983, 281.). Praksa zastupa stav da predmetno krivično djelo pripada grupi krivičnih djela protiv mladeži pa se navodi da je *ratio legis* ove odredbe zaštita maloljetnih lica, jer se polazi od pretpostavke da maloljetna lica, zbog svoje biopsihičke strukture, nisu u mogućnosti da shvate značaj vanbračne zajednice, niti posljedice stupanja u takvu zajednicu, a što sve može negativno da utiče na njihov kasniji razvoj (vid. Savjet/Vijeće Evrope/Evropska komisija, 1603).

KRIVIČNA DJELA PROTIV BRAKA, PORODICE I MLADEŽI U SUDSKOJ PRAKSI OPŠTINSKOG I KANTONALNOG SUDA U TUZLI

brak prije navršenog punoljetstva ili nastupanjem punoljetstva i smrću jednog od partnera. Praksa je pokazala da najveći broj vanbračnih zajednica u smislu ovog člana prestaje sklapanjem braka između vanbračnih partnera, u kom slučaju se krivično gonjenje neće preduzeti, a ukoliko je preduzeto obustavit će se.³⁷

Krivičnim djelom *Oduzimanje djeteta ili maloljetnika*³⁸ štiti se porodični status maloljetnika, kao i interes svakog djeteta da odrasta sa svojim biološkim roditeljima, a o opravdanosti odvajanja od roditelja može se rješavati isključivo sudskom odlukom.³⁹ Takođe, dijete ima pravo održavati kontakte sa roditeljem sa kojim ne živi.⁴⁰ Oduzimanje djeteta od roditelja ili lica koja se o njima brinu ne vrši se, po pravilu, upotrebom sile ili prijetnje i nije upravljeno na prinudu i lišavanje slobode kretanja jer bi u tom slučaju postojalo drugo krivično djelo.⁴¹ Krivično djelo *Zapuštanje ili zlostavljanje djeteta ili maloljetnika*⁴² treba razlikovati od krivičnog djela Nasilje u porodici iz člana 222. stav 4. (...ako je krivično djelo učinjeno prema djetetu ili maloljetniku). Naime, zlostavljanje kod krivičnog djela Zapuštanja i zlostavljanja jeste djelovanje na tjelesni i psihički integritet maloljetnika, ali se isto ne smije narušiti, jer u slučaju da je posljedica zlostavljanja makar i laka tjelesna povreda moglo bi se postaviti pitanje postojanja nasilja u porodici ili lake tjelesne povrede.⁴³

Osim gore navedenim krivičnim djelima brak, porodica i mladež krivičnopravno

³⁷ M. Jović, *Vanbračna zajednica sa maloletnim licem – član 115. KZ Republike Srbije*, Bezbednost, Beograd, vol 43, br 6, 2001, 729, 735.

³⁸ U smislu odredbe člana 2. stav 1. tačka 12) KZ *dijete* je, osoba koja nije navršila četrnaest godina života, dok je *maloljetnik* osoba koja nije navršila osamnaest godina života (član 2. stav 1. tačka 13. KZ).

³⁹ M. D. Kovačević, *Oduzimanje maloletnog lica i krivičnopravna reakcija*, Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad, vol. 52, br. 4, 2018, 1732.

⁴⁰ Dijete ima pravo živjeti sa roditeljima. Ako ne živi sa oba ili sa jednim roditeljem, pravo je djeteta da redovno održava osobne odnose i neposredne kontakte sa roditeljem sa kojim ne živi (član 124. stav 2. PZ). Pravo djeteta na kontakt sa roditeljima sa kojima ne živi priznato je i u Konvenciji o kontaktu koji se tiče djece Savjeta Evrope od 15.5.2003.godine u članu 2. i 4. Dostupno

na:
<http://www.mhrr.gov.ba/PDF/LjudskaPrava/Konvencija%20o%20kontaktu%20koji%20se%20tice%20djece%20-%20bosanski.pdf>

⁴¹ Vidjeti više M. Milošević, *Oduzimanje maloletnika kao vrsta otmice i samostalno krivično delo*, NBP. Nauka, bezbednost, policija, vol. 13, br. 3, 2008.

⁴² Ovo krivično djelo nije tako često u sudskoj praksi naših sudova, međutim unazad više od 40 godina provode se istraživanja na području zlostavljanja i zanemarivanja djece i još uvijek nije postignut konsenzus u vezi pitanja koja praksa je prihvatljiva u vaspitanju djece. Takođe, ne postoje ni jasni kriteriji razlikovanja prihvatljive vaspitne prakse roditelja od zlostavljanja i zanemarivanja djece, a postoje i razmimoilaženja stavova o tome treba li zlostavljanje i zanemarivanje djece određivati na osnovu ponašanja izvršilaca, posljedica po dijete ili njihove kombinacije, te treba li u određenje uključiti i postojanje namjere roditelja (vid. V. Ždero, *Psihičko zlostavljanje i zanemarivanje djece u obitelji*, Ljetopis socijalnog rada, Vol 12, No 1, 2005, 4.).

⁴³ M. Sredojević, *Krivičnopravna zaštita maloletnog lica od zapuštanja i zlostavljanja*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, br. 76, godina LVI, 263.

se štite i nekim drugim krivičnim djelima koja nisu svrstana u ovu glavu zakona pa takve slučajeve imamo u okviru krivičnih djela protiv života i tijela (npr. Teška tjelesna povreda iz člana 172. stav 2. KZ), zatim u okviru krivičnih djela protiv slobode i prava čovjeka i građanina (npr. Ugrožavanje sigurnosti iz člana 183. stav 3. KZ), te u okviru krivičnih djela protiv polne slobode i morala (npr. Spolni odnošaj zloupotrebom položaja iz člana 205. stav 2. KZ). Ipak, u okviru ovih krivičnih djela brak, porodica i odnosi u njima štite se posredno, dok inkriminacija iz Glave XX brak, porodicu i odnose štite neposredno, pa su oni primarni objekat krivičnoprave zaštite.⁴⁴

Zajedničko ovim djelima jeste objekat zaštite koji je dvojako određen i to: a) brak i b) porodica. Brak i porodica su osnovne ljudske i društvene vrijednosti koje čine zajednicu života ljudi zasnovanu na ljubavi, osjećajima i srodstvu.⁴⁵

Pojedina krivična djela iz ove glave su opšta jer izvršitelj može biti svako lice (npr. Izvanbračna zajednica sa mlađim maloljetnikom), dok veći broj ovih krivičnih djela ima karakter *delicta propria*, odnosno njihov izvršilac može biti samo određeno lice, odnosno lice sa posebnim ličnim svojstvom ili odnosom (npr. Izbjegavanje izdržavanja).⁴⁶

Krivična djela iz ove glave mogu se izvršiti samo sa umišljajem⁴⁷. Kod nekih od krivičnih djela iz ove grupe ili njihovih težih oblika traži se pored umišljaja i koristoljubiva namjera izvršenja, kao što je npr. djelo iz člana 216. stav 3. KZ - Izvanbračna zajednica s mlađim maloljetnikom ili djelo iz člana 219. stav 2. KZ - Zapuštanje ili zlostavljanje djeteta ili maloljetnika.⁴⁸

Veći broj ovih krivičnih djela blanketnog je karaktera, a što znači da je za razumijevanje sadržine bića krivičnog djela neophodno koristiti odredbe porodičnog prava budući da se radnja izvršenja sastoji u postupanju protivno njegovim odredbama.⁴⁹

4. Rezultati predmetnog istraživanja

Na osnovu prikupljenih podataka proizilazi da je u istraživanom periodu pred Opštinskim sudom u Tuzli vođeno ukupno 156 postupaka zbog krivičnih djela svrstanih u Glavi XX KZ, od čega je zaključno sa januarom mjesecom 2022.

⁴⁴ Z. Tomić, 129.

⁴⁵ D. Jovašević/Lj. Mitrović/V. Ikanović, *Komentar krivičnog zakonika Republike Srpske*, Banja Luka 2018., 357.

⁴⁶ *Ibid.*, 358.

⁴⁷ Umišljaj je teži stepen krivice i on se uvijek zahtijeva za postojanje krivičnog djela. Direktni umišljaj postoji onda kada je učinilac bio svjestan svoga djela i htio njegovo izvršenje, dok eventualni umišljaj postoji onda kada je učinilac svjestan da može učiniti krivično djelo pa na to pristaje. O vrstama umišljaja više u Z. Stojanović, *Krivično pravo, opšti deo*, Beograd 2009, 160-164.

⁴⁸ Lj. Lazarević, 277.

⁴⁹ D. Jovašević/Lj. Mitrović/V. Ikanović, 358.

KRIVIČNA DJELA PROTIV BRAKA, PORODICE I MLADEŽI U SUDSKOJ PRAKSI OPŠTINSKOG I KANTONALNOG SUDA U TUZLI

godine pravosnažno okončano 115 postupaka (74%). Imajući u vidu da je za krivično djelo iz člana 222. stav 5. i 6. KZ propisano da se učiniocu može izreći kazna zatvora u trajanju od dvije do petnaest, odnosno najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora, a kako je na osnovu člana 28. Zakona o sudovima FBiH⁵⁰ propisana prvostepena nadležnost Kantonalnog suda da sudi za krivična djela za koja je zakonom propisana kazna zatvora više od 10 godina ili dugotrajni zatvor to je za potrebe ovog istraživanja od Kantonalnog suda u Tuzli prikupljen podatak da u periodu koji je predmet istraživanja nije bilo pokrenutih postupaka za krivično djelo iz člana 222. stav 5. i 6. KZ.

Od ukupnog broja pravosnažno okončanih postupaka (115) pred Opštinskim sudom u Tuzli u 2016. godini vođeno je 14 postupaka, u 2017. godini 36 postupaka, 2018. godine ukupno 20 postupaka, 2019. godine vođeno je 26 postupaka, dok je u 2020. godini ukupno vođeno 19 postupaka (Grafikon broj 1: *Ukupan broj postupaka pravosnažno okončanih pred Opštinskim sudom u Tuzli*).

Ukupan broj procesuiranih lica iznosi 118, dok je broj onih kojima je izrečena neka krivična sankcija 95 (79%).

Krivična djela svrstana u ovu Glavu KZ čine 16% od ukupnog broja postupaka vođenih pred Opštinskim sudom u Tuzli u istraživanom periodu.

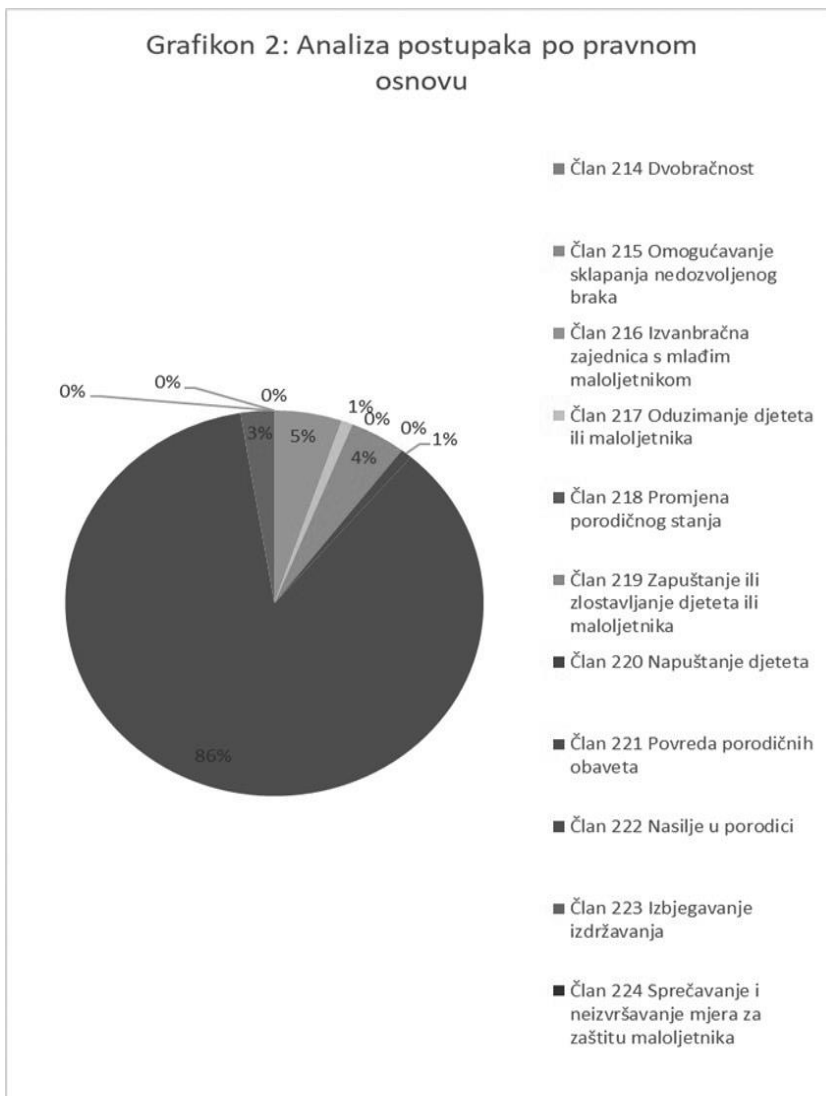
Najviše postupaka vođeno je i pravosnažno okončano zbog krivičnog djela Nasilje u porodici iz člana 222. KZ ukupno 99 predmeta, što predstavlja 86% od ukupnog broja pravosnažno okončanih predmeta iz ove Glave KZ.

Tokom istraživanog perioda zbog krivičnog djela iz člana 216. KZ – Izvanbračna zajednica s mlađim maloljetnikom vođeno je i pravosnažno okončano šest predmeta (5%), zbog krivičnog djela iz člana 217. KZ – Oduzimanje djeteta ili maloljetnika jedan predmet (1%). Zatim, u istraživanom periodu zbog krivičnog

⁵⁰ Zakon o sudovima FBiH, "Službene novine Federacije BiH", br. 38/2005, 22/2006, 63/2010, 72/2010 - ispravka, 7/2013, 52/2014 i 85/2021.

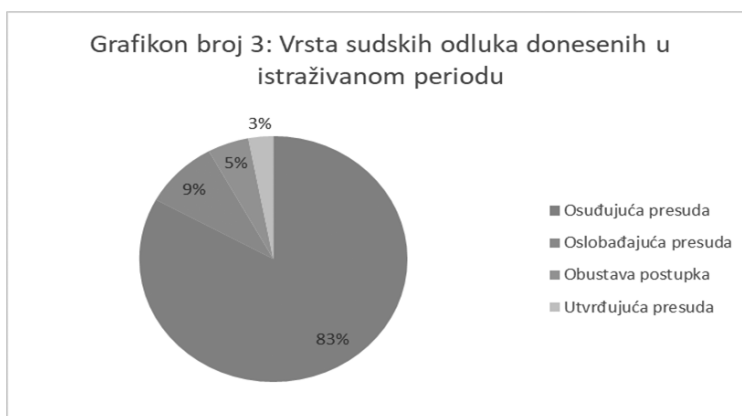
djela iz člana 219. KZ – Zapuštanje ili zlostavljanje djeteta ili maloljetnika vođeno je i pravosnažno okončano pet predmeta (4%), dok je zbog krivičnog djela iz člana 221. KZ – Povreda porodičnih obaveza pravosnažno završen jedan predmet (1%). Zbog krivičnog djela iz člana 223. KZ – Izbjegavanje izdržavanja vođeno i pravosnažno okončano tri predmeta (3%).

Za krivična djela iz člana 214. KZ (Dvobračnost), člana 215. KZ (Omogućavanje sklapanja nedozvoljenog braka), člana 218. KZ (Promjena porodičnog stanja), člana 220. KZ (Napuštanje djeteta) i člana 224. KZ (Sprečavanje i neizvršavanje mjera za zaštitu maloljetnika), u periodu koji je bio predmet istraživanja, nije bilo pokrenutih postupaka po ovim pravnim osnovama pred Opštinskim sudom u Tuzli (Grafikon broj 2: *Analiza postupaka po pravnom osnovu*).

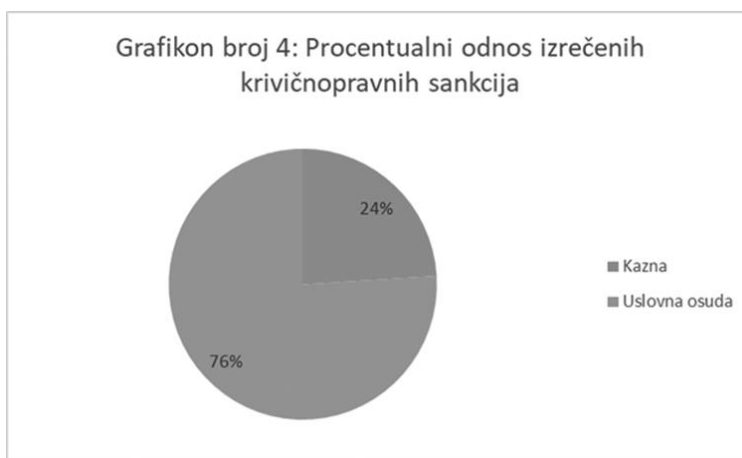

4.1. Odluke sudova i izrečene krivične sankcije

Od ukupno 115 analiziranih predmeta, 95 ih je okončano osuđujućom presudom (83%), 10 ih je okončano oslobađajućom presudom (9%), u 5 predmeta je doneseno Rješenje kojim se obustavlja postupak zbog odustanka tužioca od krivičnog gonjenja (4%), u jednom predmetu postupak je obustavljen zbog smrti optuženog (1%), dok je u 4 predmeta presudom utvrđeno da je optuženi krivično djelo učinio u stanju neuračunljivosti (3%) – sve prikazano u Grafikonu broj 3: *Vrsta sudskih odluka donesenih u istraživanom periodu.*

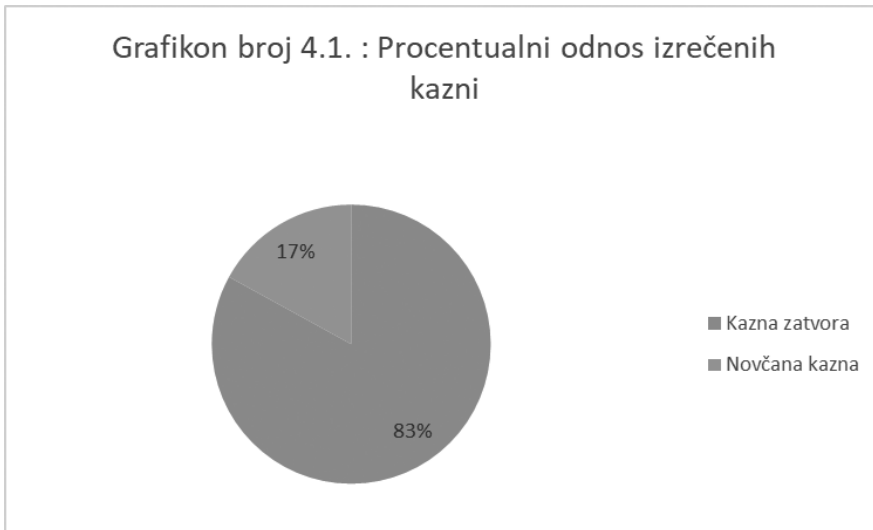

Što se tiče vrsta krivičnihopravnih sankcija kazne su izrečene u odnosu na 23 učinioca (24% od ukupnog broja sankcionisanih lica), dok je mjera upozorenja, uslovna osuda⁵¹ izrečena prema 72 učinioca (76%) ovih krivičnih djela (Grafikon broj 4: *Procentualni odnos izrečenih krivičnihopravnih sankcija.*)

⁵¹ Uz uslovnu osudu u tri predmeta je učiniocu krivičnog djela izrečena sigurnosna mjera obavezno liječenje od zavisnosti, dok je u jednom predmetu uz ovu sigurnosnu mjeru izrečena i sigurnosna mjera obavezno psihijatrijsko liječenje.

Od ukupnog broja izrečenih kazni učiniocima krivičnih djela (23) izrečeno je 19 kazni zatvora (83%) u rasponu od jednog mjeseca do jedne godine, s tim da je u istraživanom periodu najstrožija izrečena sankcija - kazna zatvora u trajanju od 1 godine i 2 mjeseca zbog produženog krivičnog djela iz člana 222. KZ u sticaju sa krivičnim djelom iz člana 183. KZ – Ugrožavanje sigurnosti. Uz kaznu zatvora je u dva predmeta učiniocu krivičnog djela izrečena sigurnosna mjera lišenja predmeta, dok je u jednom predmetu uz kaznu zatvora izrečena sigurnosna mjera obavezno liječenje od zavisnosti, te je, takođe, u jednom predmetu izrečena sigurnosna mjera – obavezno psihijatrijsko liječenje. Učiniocima krivičnog djela su u četiri predmeta izrečene i novčane kazne (17%) i to u rasponu od 600,00 KM do 1.500,00 KM, s tim da je u jednom predmetu učiniocu krivičnog djela izrečena novčana kazna u iznosu od 3.000,00 KM (Grafikon broj 4.1.: *Procentualni odnos izrečenih kazni*).

Što se tiče izrečenih krivičnih sankcija važno je napomenuti da je Kantonalni sud u Tuzli u deset predmeta, odlučujući u žalbenom postupku preinačio prvostepene odluke u dijelu odluke o sankciji koje je izrekao Opštinski sud u Tuzli, pa je tako u jednom predmetu izrečena uslovna osuda preinačena u kaznu zatvora, u jednom predmetu je izrečena novčana kazna preinačena u pogledu visine iste, u jednom predmetu je izrečena uslovna osuda preinačena i određena u kraćem trajanju, dok je u tri predmeta izrečena kazna zatvora preinačena na uslovnu osudu. U tri predmeta Kantonalni sud u Tuzli izrečenu kaznu zatvora je preinačio i izrekao kaznu zatvora u dužem trajanju, dok je u jednom predmetu izrečenu kaznu zatvora preinačio i izrekao istu u kraćem trajanju. Mjera pritvora određena je u 11 predmeta.

KRIVIČNA DJELA PROTIV BRAKA, PORODICE I MLADEŽI U
SUDSKOJ PRAKSI OPŠTINSKOG I KANTONALNOG SUDA U TUZLI

4.2. Analiza polne i starosne strukture, kao i drugih ličnih osobina procesuiranih lica

U istraživanom periodu kao što je ranije rečeno ukupan broj procesuiranih lica, zbog predmetnih djela iznosi 118, dok je broj onih kojima je izrečena neka krivična sankcija 95 (81%).

U pogledu polne strukture procesuiranih lica dominiraju lica muškog pola, ukupno 106 (90%). Lica ženskog pola se kao izvršioци krivičnih djela iz ove grupe pojavljuju u 12 predmeta (10%). Što se tiče starosne strukture prilikom istraživanja utvrđeno je da je najveći broj procesuiranih lica u zrelim godinama, uzrasta od 41-50 godina starosti, ali i uzrasta preko 60 godina, a što je vidljivo iz Tabele broj 1.

Uzrast/pol	2016		2017		2018		2019		2020	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
18-20	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0
21-30	2	0	6	0	3	0	2	1	6	0
31-40	3	0	10	2	3	0	3	0	4	0
41-50	1	0	5	0	10	2	5	0	4	1
51-60	5	0	5	3	3	0	7	1	3	0
preko 60	2	0	4	1	1	0	5	1	2	0
Ukupno	14	0	30	6	20	2	23	3	19	1
	14		36		22		26		20	

Tabela 1: Polna i starosna struktura procesuiranih lica za period 2016. g. – 2020. g.

Što se tiče ranije osuđivanosti, 51 procesuirana lice (14%) su povratnici, od čega njih 40 su generalni (78%), a 11 njih su specijalni povratnici (22%), 62 osuđena lica ranije nisu osuđivani, dok za njih 5 u presudama nije bilo podataka o ranijoj osuđivanosti.

Među drugim ličnim osobinama učinilaca, kao relevantni kriterijum može se izdvojiti obrazovni nivo. Ukupno 9 procesuiranih lica su fakultetski obrazovani (8%), njih 63 su lica sa završenom srednjom školom (53%), dok je onih sa završenom osnovnom školom 36 (31%). Za deset lica u presudama nije bilo podataka o obrazovanju.

U pogledu zaposlenosti, 36 procesuiranih lica (31%) su lica koja imaju zaposlenje, 56 procesuiranih lica (47%) su nezaposlena lica, dok 12 lica pripada penzionerskoj populaciji (10%).

Što se tiče porodičnog statusa (bračnost i djeca), 54 procesuirana lica su braku (46%), dok je 21 lice neoženjena (18%), a 28 lica je razvedeno (24%). Za ostale nije bilo podataka o bračnom statusu. Nadalje, 82 lica (69%) imalo je djecu, tj. pripadalo je roditeljskoj populaciji.

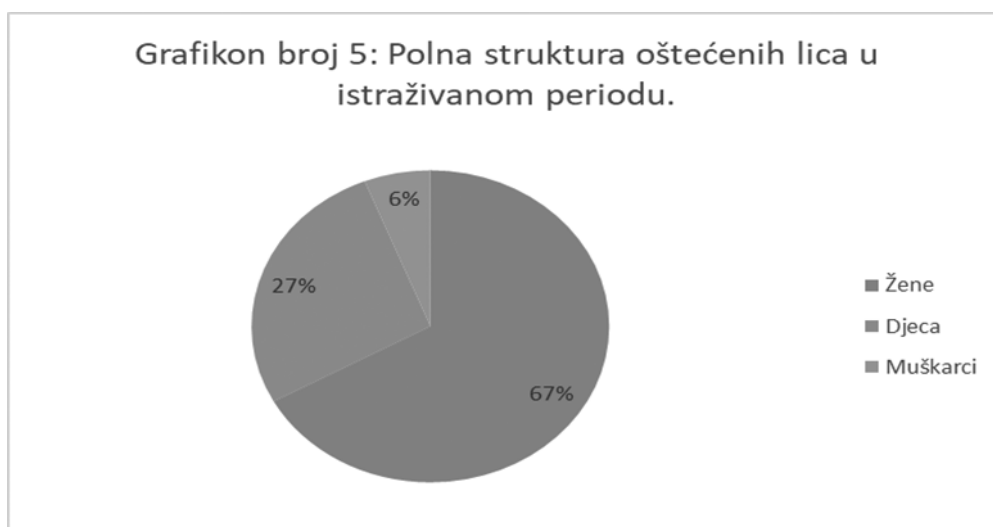
4.3. Analiza polne strukture oštećenih lica

Ukupan broj oštećenih lica u predmetima koji su bili predmet istraživanja jeste 139 lica. U polnoj strukturi dominiraju lica ženskog pola, ukupno 93 lica (67%).

U najvećem broju slučajeva u pitanju su supruge (53%), bivše supruge (14%) i vanbračne supruge (5%), što ukazuje na to da je partnersko nasilje dominantno kod krivičnog djela Nasilje u porodici, ali isto tako kao oštećene pojavljuju se majke procesuiranih lica (19%) i sestre (5%). U jednom predmetu, u istraživanom periodu, kao oštećena lice pojavljuje se baba procesuiranog lica, a takođe u još jednom predmetu i punica.

Djeca se kao oštećeni u predmetnim krivičnim djelima pojavljuju u procentu od 27% u odnosu na ukupan broj oštećenih.

Muškarci se kao žrtve ovih krivičnih djela pojavljuju u 9 predmeta, to je u odnosu na ukupan broj oštećenih lica 6%. Najčešće žrtve su očevi procesuiranih lica (67%), bivši suprug (22%) i djed (11%). Sve prikazano na Grafikonu broj 5: *Polna struktura oštećenih lica u istraživanom periodu.*

5. Diskusija

Poredivši dosadašnju literaturu i rezultate dosadašnjih istraživanja sa predmetnim istraživanjem kao dosljedna karakteristika koja se proteže duži niz godina i u više jurisdikcija, jeste trend blažeg kažnjavanja izvršilaca predmetnih krivičnih djela bez detaljnijih pristupa i diskusija na zakonodavnom nivou i nivou preporuka unutar pravosuđa i uprkos kontinuiranom praćenju problematike i kritičkom izvještavanju od strane istraživača iz različitih oblasti.

Uzimajući u obzir da se provedenim istraživanjem došlo do podataka da je izvršiocima ovih krivičnih djela najčešće izricana uslovna osuda (76%) to je jasno da Opštinski sud i Kantonalni sud u Tuzli imaju blagu politiku sankcionisanja izvršilaca predmetnih krivičnih djela, čime je potvrđena glavna istraživačka hipoteza u ovom radu (H0).

Ono što je zabrinjavajuće jeste da se uslovna osuda kod krivičnog djela Nasilje u porodici izričala za različite vidove nasilja pa tako i za šamaranje, fizički napad,

KRIVIČNA DJELA PROTIV BRAKA, PORODICE I MLADEŽI U SUDSKOJ PRAKSI OPŠTINSKOG I KANTONALNOG SUDA U TUZLI

upotrebu oružja, itd, a posebno je zabrinjavajuće da je uslovna osuda izricana i povratnicima.

Neadekvatna kaznena politika kao hipoteza provedenog istraživanja dokazana je rezultatima istraživanja iz kojih proizilazi da ovim radom tretirani sudovi blago kažnjavaju izvršioce predmetnih krivičnih djela. Time dolazi do nepovjerenja žrtvi u pravosuđe. Zbog toga se, između ostalog, žrtve ne odlučuju da prijavljuju predmetna krivična djela pa samim tim i značajan broj ovih kriminalnih ponašanja ostaje u sferi „tamne brojke kriminaliteta“, čime je potvrđena i pomoćna hipoteza (H1).

Istraživanjem polne strukture procesuiranih lica zbog predmetnih krivičnih djela došlo se do podataka da dominiraju lica muškog pola (90%), a istraživanjem polne strukture oštećenih lica došli se do podataka da dominiraju lica ženskog pola (67%), pa se sljedstveno tome može zaključiti da su potvrđene i druge dvije postavljene istraživačke hipoteze (H2 i H3).

Imajući u vidu prednje navedeno primjetan je jak stepen dosljednosti u karakteristikama počinitelaca i žrtava bez obzira na pristup u politici kažnjavanja, pa se nameće pitanje da li bi ishodi u pogledu ovog djela istraživanja bila išta drugačije ukoliko bi došlo do promjene u pristupu pravosudnih organa ili bi to trebala biti tema detaljnijih istraživanja od strane socijalnih radnika, psihologa, itd.

Ovo pitanje se nameće naročito iz razloga jer iako se može uzeti da su potvrđene osnovna i razrađujuće hipoteze rada to otvara i nova pitanja kojima bi se trebalo ispitati zašto je takvo stanje dosljedno.

Dobijeni rezultati vezani za pol procesuiranih i oštećenih lica, potvrđuju da je nasilje u porodici u najvećoj mjeri, rodno zasnovano nasilje prema ženama i vezano je za tradicionalnu podjelu uloga u porodici i ukazuje da je i dalje prisutna neravnopravna podjela moći između muškarca i žene u jednoj porodici.

Obzirom na veliki udio povratnika u strukturi izvršioca ovih krivičnih djela, pa čak i veći udio novih počinitelja ovih krivičnih djela primjetno je da zakonska rješenja i u pogledu povratnika i u pogledu svrhe krivičnihopravnih sankcija i u pogledu svrhe kažnjavanja u znatnoj mjeri ostaju neostvarena u praksi. O tome, pogotovo, kod krivičnog djela Nasilje u porodici, sudije moraju voditi računa jer navedeni podaci ukazuju da kod nasilja imamo tendenciju ponavljanja kao jednu od osnovnih karakteristika porodičnog i partnerskog nasilja, obzirom da, očigledno, prethodno izrečene kazne nisu imale efekat generalne i specijalne prevencije.

Jedan od pokazatelja da blaga kaznena politika ne može imati efekat generalne prevencije jeste i to da je kroz istraživani period vidljivo da je od 2016. godine zabilježen trend rasta odnosno povećanog broja postupaka vođenih pred Opštinskim sudom u Tuzli, s tim da manji broj predmeta vođenih tokom 2020. godine sigurno se može pripisati smanjenom intenzitetu rada suda tokom pandemije COVID 19. Kada se radi o kaznenoj politici za period od 2016. do

2020. godine, uočava se da su izrečene sankcije za predmetna krivična djela približno iste vrste i trajanja, te da se iste mogu okarakterisati blagima uzimajući u obzir propisane kaznene okvire.

6. Zaključak

Brak i porodica predstavljaju osnovnu ćeliju svakog društva, dok su djeca i maloljetnici najranjivije kategorije istog. Primarna zaštita ovim institucijama pruža se kroz odredbe Porodičnog zakona, dok je krivičnopravna zaštita *ultima ratio*, odnosno istoj treba pribjegavati tek kada su svi drugi oblici zaštite izostali ili su nedovoljni. Međutim, imajući u vidu koliko su ugrožena dobra kod ovih krivičnih djela značajna za svako društvo, to je svakako i krivičnopravna intervencija nužna i poželjna.

Iz provedenog istraživanja izvodi se zaključak da je najučestalije djelo iz ove grupe krivičnih djela - krivično djelo Nasilje u porodici. U tom pogledu treba ukazati da koliko god jedna država imala uređenu zakonsku regulativu u određenim oblastima, ipak zakoni nisu ti koji mogu sami da pruže zaštitu žrtvama, jer su isti bez adekvatne institucionalne primjene samo „slovo na papiru“ zbog čega je neophodno žrtvama pružiti sistemsku, infrastrukturnu i finansijsku zaštitu, pa s tim u vezi daju se slijedeće preporuke:

Neophodno je provesti istraživanje na temu uzroka ovih devijantnih ponašanja, pa na osnovu dobijenih rezultata eventualno bi se mogli stvoriti okviri za uočavanje određenih antisocijalnih elemenata koji se često ponavljaju kao karakteristika kod izvršilaca ovih krivičnih djela i u saradnji sa NVO sektorom izraditi strategije za tretiranje uočenih uzroka.

Jedna od preporuka je takođe da se u saradnji sa civilnim društvom organizuju radionice namijenjene široj populaciji radi podizanja svijesti ne samo o procesuiranju ovih krivičnih djela već i o njihovom praktičnom značenju. Potrebno je javnost podučavati koja to ponašanja možemo svrstati u devijantna sa aspekta ovih krivičnih djela, kojim institucijama se ista prijavljuju, te organizovati radionice kojima je cilj ohrabriti žrtve da prijave sve vidove nasilja koje trpe, sa posebnim akcentom da biti žrtva nasilja nije sramota i da za nasilje nikada ne može postojati opravdanje.

S druge strane sa pravnog aspekta određena zapostavljenost ove problematike ukazuje na potrebu da se ako ne na zakonodavnom nivou barem već i prije u sklopu pravosudne struke otvore određeni paneli i diskusije u cilju razrade određenih uputa za postupajuće nosioce pravosudnih funkcija i ozbiljniju uključenost određenih stručnjaka iz odgovarajućih oblasti (pedagogija, medicina, sociologija) u ovu problematiku.

Dakle, potreban je kontinuirani rad državnih organa fokusiranih na preventivnu ulogu, te je neophodno preduzimanje mjera u oblasti socijalne zaštite, zdravstva, obrazovanja i rehabilitacije porodice. Pored toga, sudovi bi trebali zauzeti proaktivnu ulogu na način da pri izricanju krivičnih sankcija pored otežavajućih

KRIVIČNA DJELA PROTIV BRAKA, PORODICE I MLADEŽI U SUDSKOJ PRAKSI OPŠTINSKOG I KANTONALNOG SUDA U TUZLI

i olakšavajućih okolnosti koje se u pravilu preispituju (karakteristike izvršioca, okolnosti pod kojima je krivično djelo izvršeno, zaposlenje, porodični status i dr.), uzmu u obzir nesporne činjenice da se radi o krivičnim djelima koja imaju ogroman značaj za društvo i koja proizvode trajne posljedice po isto u cjelini, kao i po pojedince. Vodeći se pomenutim činjenicama, potrebno je da sudovi izriču teže i strožije krivične sankcije (u propisanim kaznenim okvirima), kako bi na taj način pokazali da društvo (koje je istovremeno „žrtva“) ima namjeru ovaj vid kriminaliteta svesti na minimalni nivo. Pored izricanja krivičnih sankcija, potrebno je da sudovi uz sankcije obavezno izriču i sigurnosne mjere kada su za to ispunjeni zakonski uslovi, kako bi se i drugi dijelovi sistema zaštite mobilisali sa ciljem otklanjanja stanja ili uslova koji mogu uticati da izvršilac krivičnog djela ubuduće čini ova krivična djela. U konačnici dok god je reakcija društva i institucija orjentisana samo na gonjenje učinioca i njegovo preblago kažnjavanje, a ne na potrebe žrtve, ne možemo govoriti o uspješnom odgovoru na nasilje i borbi protiv istog.

**CRIMINAL OFFENSES AGAINST MARRIAGE, FAMILY
AND YOUTH IN THE PRACTICE OF THE MUNICIPAL
AND CANTONAL COURTS IN TUZLA**

Summary

Criminal acts against marriage, family and youth, particularly domestic violence as the most common form are rapidly becoming a part of everyday life in the region, in Bosnia and Herzegovina and as well as in the most populous canton in the Federation of Bosnia and Herzegovina, Tuzla Canton. The legally valid court decisions brought by the Municipal Court in Tuzla and the Cantonal Court in Tuzla show that victims of crimes against marriage, family and youth stipulated in Title XX of the Criminal Law of the Federation of Bosnia and Herzegovina are not adequately protected under criminal law, even though these illegal behaviors are specially treated by a series of laws and ratified conventions. This gave the author of the article the motivation for the research presented. The aims of this research are as follows: to obtain detailed data on the current criminal policy of the abovementioned courts when applying currently valid criminal law norms and to provide suggestions for upgrading the existing protection system, which would enable a more relevant implementation of the existing legal solutions and consequently general and special prevention. The analyzed data refer to the number of persons prosecuted in proceedings in the period 2016 - 2020, types of court decisions, and sanctions imposed by these courts. The data also included the facts about age and gender structure and other personal characteristics of the prosecuted persons, as well as the information on the gender structure of the injured persons. The research results showed that the observed courts impose a warning measure in the form of a suspended sentence more often than fines or prison sentences. This ultimately leads to a large number of repeat offenders for these crimes, which indicates that the effect of general and special prevention is not achieved. In the article, the author made several suggestions for upgrading the existing protection systems for the injured, considering that the existing legal framework is adequate to the nature and forms of these crimes, but that the existing protection system does not provide adequate and expedient implementation of legal solutions.

Key words: crimes, marriage, family, youth, protection, court practice